

להם לא-ל ממית ומחיה, וקבלו עבודת אלהותו עליהם, אבל ירצו שיהיה להם במקום משה מורה דרכם

9. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף מג עמוד ב

תניא, היה ר' מאיר אומר: מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין? מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד

10. דעת תורה שמות עמוד רפא

מצינו שנתן לנו הקב"ה, לתכלית העיקרית של זכירת כל המצוות - מצוות ציצית, בטעם אשר צבע התכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד, הנה להגיע לזכירת כסא הכבוד, לעניין שוויתי ה' לנגדי תמיד, מתחלת העבודה מדומה לים וכו'... ולכאורה למה צריכים לכל זה, ולמה לא די במחשבה לבד לזכור את ה' הרי כי על ידי ציורים יותר נקל לקנות את הזכירה. וזהו הענין אשר בקשו במעשה העגל, כי באדיר חפצם להיות דבק בה' אחד, להיות מכוונים כל עבודתם לשם המיוחד, ואיך זה מכוונים, ומה יכוונו, הקב"ה אין לו כל ציור ודמיון, ואנחנו בעלי צורה ודמות אנחנו, וקשה לנו לכוון בו יתברך בלי כל ציורו, כי על כן בחרו בצורת העגל שהיא דומה "לפני שור מהשמאל" אשר במעשה מרכבה, ושעל ידי זה יהיו זוכרים את ה' תמיד להיות מכוונים עבודתם לשם המיוחד יתב'.

11. רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק א הלכה א-ב

בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול ונבערה עצת חכמי אותו הדור ואנוש עצמו מן הטועים היה, וזו היתה טעותם, אמרו הואיל והאלקים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם שמשים המשמשים לפניו ראויין הם לשבחם ולפארום ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון הא-ל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבדו... וזה היה עיקר עבודת כוכבים, וכך היו אומרים עובדיהם היודעים עיקרה... ואחר שארכו הימים עמדו בבני האדם נביאי שקר ואמרו שהא-ל צוה ואמר להם עבדו כוכב פלוני או כל הכוכבים והקריבו לו ונסכו לו כך וכך ובנו לו היכל ועשו צורתו כדי להשתחוות לו כל העם הנשים והקטנים ושאר עמי הארץ... והתחילו כוזבים אחרים לעמוד ולומר שהכוכב עצמו או הגלגל או המלאך דבר עמהם ואמר להם עבדוני בכך וכך... וכיון שארכו הימים נשתכח השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא הכירוהו ונמצאו כל עם הארץ הנשים והקטנים אינם יודעים אלא הצורה של עץ ושל אבן וההיכל של אבנים שנתחנכו מקטנותם להשתחוות לה ולעבדה ולהשבע בשמה...

12. תלמוד בבלי מסכת מכות דף כב עמוד ב

אמר רבא: כמה טפשיאי שאר אינשי (כמה שוטים הללו כוז בני אלס). דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה...

13. מכתב מאליהו חלק ד עמוד 225

כך הוא כח בנפש גם היום; מתחלה משתמש האדם בכלי למען ללמוד ממנו את הפנים, ומכבד לכלי מפני כבוד הפנימיות הנלמדת ממנו, אבל לבסוף נדמה לו שהכלי עצמו הוא הקדושה, ואותו הוא מכבד ואת הפנים שוכח לגמרי. וזהו "דקיימי קמי ספר תורה", כי אמנם ספר תורה הוא הכלי החיצוני שניתן ללמוד ממנו את רצונו יתברך, ואת הכלי הזה רואה האדם בעיניו בחוש ומכבדו, אבל את ה"תוך" של התורה ב"גברא רבה" – את זה איננו רואה ואינו מכבד... וזהו אותו שמשתמש בו היצר הרע דע"ז, שמשיתו להשתמש בצורה כדי לסייע להתבוננות, אבל סוף סוף ישאר עם הצורה לבדה, כיון שהיא הנקבעת בחוש. וממילא תאבד ממנו האמונה הנכונה, כי התוכן העיקרי יידחה מפני הכלי

חטא העגל גילה למפרע על היחס התלתי של ישראל במשה

14. מלכים ב פרק יא, א-ב

(א) וְעִתְלִיָּהּ אִם אֲזוּזִיהוּ רָאִתָּה כִּי מֵת בְּנֵה וְתָקַם וְתֵאבֵד אֶת כָּל זֶרַע הַמַּמְלָכָה: (ב) וְתִקְוֹן יְהוֹשִׁעַ בֵּת הַמֶּלֶךְ יוֹרֵם אֲזוּזִיהוּ אֶת יוֹאִשׁ בֶּן אֲזוּזִיהוּ וְתִנָּגַב אֹתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי הַמֶּלֶךְ הַבְּמוֹתָתִים הַבְּמוֹתָתִים אֹתוֹ וְאֶת מִינְקָתוֹ בְּזֶדֶר הַבְּסוּטוֹת וַיִּסְתְּרוּ אֹתוֹ מִפְּנֵי עִתְלִיָּהּ וְכֹל הַנּוֹמָת: (פרק יב ג) וַיַּעַשׂ יְהוֹאִשׁ הַיִּזְרְעֵל בְּעֵינֵי ה' כָּל יְמֵיו אֲשֶׁר הוֹרָהוּ יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן:

פרשת כי תשא – עצמאות אישית

תגובת משה לאחר עוון העגל

1. שמות פרק לג פסוק ז

וּבִשְׁנֵי יָקוּוּ אֶת הָאֱהָל וְנִטָּה לוֹ מוֹזוּן לַמּוֹזָה הַרְנוּקָה מִן הַמּוֹזָה וְקָרָא לוֹ אֱהָל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל מִבְקֶשׁ ה' יֵצֵא אֶל אֱהָל מוֹעֵד אֲשֶׁר מוֹזוּן לַמּוֹזָה:

רש"י

(ז) ומשה – מלכותו עון והלאה:

2. שמות רבה (וילנא) פרשת כי תשא פרשה מה

כיון שראה משה המתנה טובה שהיתה בידם ואבדוהו, אף הוא כעס עליהם שנאמר ומשה יקח את האהל, כמה היה רחוק א"ר יצחק מיל....

3. שיג ושיח חלק א עמוד 252

בלב המסתורין של פרקנו נמצא פרט מוזר ומטריד... עזיבת המחנה בשעה קשה זו ודאי הנמיכה עוד את רוח העם. בעת מצוקה לאומית, מנהיג צריך להיות קרוב אצל עמו, לא להיבדל ממנו.....

4. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ד עמוד ב

והיינו דא"ר יוהנן משום ר"ש בן יוחאי: לא דוד ראוי לאותו מעשה, ולא ישראל ראוי לאותו מעשה; לא דוד ראוי לאותו מעשה, דכתיב: ולבי הלל בקרבני, ולא ישראל ראוי לאותו מעשה, דכתיב: מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים, אלא למה עשו? לומר לך, שאם חטא יחיד – אומרים לו: כלך אצל יחיד, ואם חטאו צבור – אומרים להו לכו אצל צבור....

איסור מניין בני ישראל

5. שמות פרק ל פסוק יב

כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנִתְּנוּ אִישׁ כֶּסֶף וְפָשִׁוּ לָהּ בְּפֶקֶד אֹתָם וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם גִּנָּף בְּפֶקֶד אֹתָם:

רש"י

ולא יהיה בהם נגף – שהמנין שולט בו עין הרע והדכר צל עליהם, כמו שמלנו צימי 70:

6. שמואל ב פרק כד פסוק י

וַיֵּךְ לֵב דָּוִד אֹתוֹ אֲזוּרִי בֶן כֶּסֶף אֶת הָעָם ס וַיֹּאמֶר דָּוִד אֵל ה' זִקְנָאתִי מֵאֵד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וְעַתָּה ה' הֶעֱבֵר זָא אֶת עֵוֹן עֲבָדֶיךָ כִּי נִסְפַלְתִּי מֵאֵד:

רד"ק

חש דוד בליביה כלומר חשש על העון שעשה שיקרהו עונש בזה לו ולישראל והכה לבו אותו בעבור זה כלוי הומה וחרד לבו ונתחרט ובקש רחמים מהא-ל שיעביר עונו:

7. שמואל ב פרק כד, טו

(טו) וַיִּתֵּן ה' דָּבָר בְּיִשְׂרָאֵל מִהַבְּקָר וְעַד עֵת מוֹעֵד וַיָּמִית מִן הָעָם בְּיָדוֹ וְעַד בָּאָר שִׁבְעֵים אֶלֶף אִישׁ:

מהות חטא העגל

8. שמות פרק לב פסוק א

וַיִּרְא הָעָם כִּי בָשַׁשׁ מִשֵּׁה לְרִדְתָּ מִן הָהָר וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֶהָרָן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵינוּ קוֹם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי יָה מִשֵּׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יִדְעֵנוּ מֵת הָיָה לוֹ:

רמב"ן

בידוע שלא היו ישראל סבורים שמושה הוא האלקים, ושהוא בכחו עשה להם האותות והמופתים, ומה טעם שיאמרו כיון שהלך משה ממנו נעשה אלקים.... אבל הענין כמו שאמרתי, שלא בקשו העגל להיות

"זה עובד" ... זה באמת עבודת אלילים. דת שפשוט 'עובדת' היא פגאנית; זה אומר שאני משתמש באלוקים, בדת שלי, רק כדי לעשות משהו עם זה. הדת שלנו לא 'עובדת'; אולי כן, אולי לא. עבודת ה' שלי לא תלויה בשאלה אם זה עובד או לא, או אם אני הולך לגיהנום או לגן עדן; זה פשוט לא קשור. אם הייתי שומע קול משמיים שכל עובדי אלילים הולכים לגן עדן וכל היהודים הולכים לגיהנום, עדיין הייתי נשאר יהודי. בסופו של דבר העניין של חטא העגל הוא שאני זקוק למשהו שעובד. אם אני צריך משהו אלוהי שעובד, אז אלוקים הופך להיות העגל

רש"י מלכים ב פרק יב

(ג) כל ימיו אשר הורוה יהודע – אצל משמת יהודע אז בלא שרי יהודה להשתחוה למלך ועשאוהו אלוה אמרו לו הנכנס לבית קדש הקדשים עשה אחת מסוכן למוות ואתה נחצלת בו שש שנים כלאי אחת להיות אלוה אז שמע המלך אליהם

15. חשוקי חמד הקדמה לזרעים

ותמה על זה הגאון רבינו יהונתן בעל התומים הרי יהואש עשה כל הזמן הישר בעיני ה' ככל אשר הורהו יהודע רבו, וא"כ איך לעת זקנתו, לאחר שמת יהודע נתהפך ונתדרדר. ולמה לא הועילה השפעת רבו? ותיירץ כל מה שלמדו יהודע קיים, אך עבודה זרה מעולם לא עלה על דעת רבו ללמדו על כך כי לא חשב שיכול להגיע לידי כך, ומכיון "שלא למדו רבו" לכן כשמת ירד פלאים

16. רמ"א אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפא סעיף ד

יש מקומות נוהגין לילך על הקברות ולהרבות שם בתחנונות, ונותנים צדקה לעניים (כל בו).

משנה ברורה

דביה"ק הוא מקום מנוחת הצדיקים והתפלה נתקבלה שם יותר אך אל ישים מגמתו נגד המתים אך יבקש מהש"י שיתן עליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר

הגורם העיקרי - הניסיון להכניס את מושג האלוקות למסגרת המוכרת לנו

17. תלמוד בבלי מסכת שבת דף פט עמוד א

ואמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב וירא העם כי בשש משה, אל תקרי בושש אלא באו שש. בשעה שעלה משה למרום אמר להן לישראל: לסוף ארבעים יום, בתחלת שש, אני בא. לסוף ארבעים יום בא שטן ועירבב את העולם, אמר להן: משה רבכם היכן הוא? אמרו לו: עלה למרום. אמר להן: באו שש – ולא השגיחו עליו. מת – ולא השגיחו עליו. הראה להן דמות משהו. והיינו דקאמרי ליה לאהרן כי זה משה האיש וגו'. (כשעלה משה – לה, אמר להם: לסוף ארבעים יום אני בא בתוך שש שעות, הם סבורים שאותו יום שעלה בו מן המניין הוה, והוא אמר להם ארבעים יום שלימים, יום וילכו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו, שהרי בשבעה בסיון עלה, נמלא יום ארבעים בשבעה עשר בתמוז הוה, בשעה עשר בא שטן ועירבב את העולם, והראה למוות חשך ואפילה, למוות ענו וערפל וערוביאל, לומר: ולאי מת משה, שהרי בלא כבר שש ולא בלא)

18. סימן לבנים שמות עמוד 186

חטא העגל עצמו היה חטא של ייחוסו אלוהות לפסל, חטא של הגשמה. הגשמה היא ניסיון להכניס את האלוהי לתבנית אנוש, לצורת המחשבה שלנו, לסדר שאנו קובעים לעצמנו. הדעת והשכל מתקשים להפנים את האינסופי, את הבלתי נתפס במחשבה. הרצ"ה מזכיר בהקשר זה ביאור יפה (בשם סבתא של אשתו) בתפילה אנחנו אומרים "וחננו מאתך דעה בינה והשכל", אנו מבקשים שהדעה תבוא "מאתך", מאת ה'. אין אנחנו מתפללים לחזק את השכל שלנו, את תפיסת הסדר שלנו, אלא לקבל את השכל "מאתך", להצליח לקבל את הסדר האחר, הנשגב, של הקב"ה. זן מסירות נפש מאד גדולה, להיות מוכן לוותר על הדבר היקר לנו ביותר, על תבניות המחשבה והסדר שלנו, כדי להתעלות לסדר אחר, סדר אלוקי.

19. אבן שלמה עמוד 275 ר' שלמה קרליבך

תארו לעצמכם שמשה רבינו, שהוא המורה שלי, ממש לא מקיים את ההבטחה שלו. אז האם כל העניין הוא מזויף? עם כל הקדושה של משה רבינו, אם זה היה חס וחלילה המקרה, הקשר שלי עם הקב"ה כבן אדם היה כבוי. אני יכול להאשים את משה, אבל זה חייב להיות עמוק הרבה יותר מזה. בכל פעם שאני רואה אנשים שמוציאים את החוברות האלה, להצטרף לדת שלהם כי

20. אבן שלמה עמוד 276

כשאני מתפלל ואלוקים עונה, יש כאן קצת תחושה של עבודה זרה. המבחן הוא אם אתה מתפלל לקב"ה והוא לא עונה. מתי משה רבינו לימד אותנו על התפילה? משה רבינו התפלל לה' פעמים רבות להיכנס לארץ הקודש, זו הייתה אחת התפילות הגדולות והחזקות ביותר שאדם התפלל אי פעם. וה' אמר לא. כשמשה רבינו מלמד את עם ישראל איך להתפלל הוא אומר "תראו אותי, התפללתי להיכנס לארץ הקודש וה' לא ענה, אבל גם אחרי שה' אמר שלא אכנס, המשכתי להתפלל". ...

21. עין איה ברכות ט אות שלד

כדי להעיר את הקדושה הצפונה בנפשות ישראל, אחרי שכסה עליהם אבק עון העגל, היתה התרופה ההרחקה של אהל מועד מן המחנה, כדי שתצא אל הפועל התשוקה הפנימית לאור ד' הצפונה בלבן של ישראל ע"י השתדלות ההליכה בצמאון. ומזה נראה מה רב הוא כח הגילוי של התשוקה לדברי תורה המתגלה בפועל ע"י הנדידה והגלות לשתות בצמא את דבריה.

מניין בני"ש שמור לקב"ה

22. רש"י במדבר פרק א

וילכז. במדבר כניו בלחד לחדש – וגו' מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה, כשילאו ממלכים מנאן, וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותנים. כשבל להשקות שכינתו עליהן מנאן. בלחד צניסן הוקם המשכן, ובלחד בלחד צניסן מנאן:

הגשמה בתוך גבולות ההלכה

23. שמות פרק כה פסוק ט

כָּכֵל אֲשֶׁר אֲנִי בְּרָאָה אוֹתָךְ אֶת תְּבִיטֵי הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תְּבִיטֵי כָּל כְּלָיו וְכֵן תַּעֲשֶׂוּ: ספורנו

וכן תעשו. אתם כדי שאשכון בתוכם, לדבר עמך ולקבל תפלת ועבודת ישראל, לא כמו שהיה הענין קודם העגל כאמרו בכל המקום כו' אבא אליך (לעיל כ, כא):

24. מדרש תנחומא (ורשא) פרשת תרומה

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם אימתי נאמר למשה הפרשה הזו של משכן ביום הכפורים עצמו אף על פי שפרשת המשכן קודמת למעשה העגל, אי"ר יהודה ברי' שלום אין מוקדם ומאוחר בתורה... הכפורים נאמר למשה ועשו לי מקדש, מנין שכן עלה משה בששה בסיון ועשה ארבעי יום וארבעי לילה ועוד עשה ארבעים ועוד עשה ארבעי הרי מאה ועשרים ואתה מוצא שביום הכפורים נתכפר להם ובו ביום אי"ל הקדוש ב"ה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם כדי שידעו כל האומות שנתכפר להם מעשה העגל, ולכך נקרא משכן העדות שהוא עדות לכל באי העולם שהקב"ה שוכן במקדשכם, אמר הקדוש ב"ה יבא זהב שבמשכן ויכפר על זהב שנעשה בו העגל

25. שמואל ב פרק כד, כא-כה

(כא) וַיֹּאמֶר אֲרֹנָה מְדוּעַ כָּא אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ אֵל עֲבָדָיו וַיֹּאמֶר דָּוִד לְקַנְוֹת מִעֲמָךְ אֶת הַגֶּרֶן לְבָנֹת מִזְבֵּינִי לֵה וְתַעֲצֵר הַמַּגִּפָּה מֵעַל הָעָם: ... (כה) וַיִּבֶן שָׁם דָּוִד מִזְבֵּינִי לֵה וַיַּעַל עֹלֹת וַיִּשְׁלַחֵם וַיַּעֲתֵר ה' לְאַרְצָן וְתַעֲצֵר הַמַּגִּפָּה מֵעַל יִשְׂרָאֵל:

שוודאי אין לומר שהכוונה היא שבנ"י היו סבורים שמשה הוא האלוקים והוא עשה להם בכוחו את כל האותות והמופתים. כוונתם בעשיית העגל לא היתה לעשות אלוהים ממית ומחיה אלא לעשות תחליף למשה מורה דרכם. פרשנים נוספים הלכו בדרכו זו של הרמב"ן ביניהם הא"ע והכוזרי. הסבר זה צריך בירור, כיצד יתכן שאנשים יעלו בדעתם שעגל דומם מזהב יכול להוות תחליף לאדם בשר ודם שפועל ועושה?

סיכום

פרשת כי תשא – עצמאות אישית

תגובת משה לאחר עוון העגל

9-11 – בגמרא מנחות שאל ר' מאיר, מדוע מצוות ציצית היא דווקא בפתיל תכלת, וכי צבע אחר אינו טוב? ומתוך "מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד. שואל ר' ירוחם למה צריך לכל זה וכי אדם לא יכול לחשוב ישר על כסא הכבוד? לשם מה צריך לעבור דרך הים, אחר כך לעלות לרקיע ורק בסוף להגיע לכסא הכבוד? אלא שעל ידי ציורים קל יותר לקנות את הזכירה, כלומר שכדי שדברים גדולים יהיו מושגים בשכלנו אנו צריכים לקרב את הדברים אלינו כמה שיותר וקירוב הדברים יהיה על ידי שנקרב את ההשגה להכרה חושית. זה העניין גם בבקשת העם "קום עשה לנו אלהים". העם היוצא ממצרים היה במדרגה גבוהה מאד "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה הנביא יחזקאל בן בוזי". היה להם חפץ אדיר להיות דבקים בה' ולכוון לשם המיוחד, אך כיצד יכוונו ומה יכוונו, הרי הקב"ה אין לו כל ציור ודמיון? משום כך עשו להם צורת עגל שהוא דומה לפני שור שבמעשה מרכבה ועל ידיו יהיו זוכרים את ה' תמיד להיות מכוונים עבודתם לשם המיוחד. אם כך הם פני הדברים, מדוע נענשו ישראל בצורה כל כך חמורה? גם אם נאמר שהם חרגו מגבולות ההלכה, סוף סוף לא היתה כאן עבודה זרה קלאסית שמנסה למצוא תחליף לאלוקים? את התשובה נמצא בדברי הרמב"ם בפרק א של הלכות עבודה זרה. הרמב"ם מסביר שכל העבודה זרה תחילתה אינה בניסיון להחליף את הבורא, אלא לכבד את הנבראים שהקב"ה ברא וחלק להם כבוד - "בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול... ואנוש עצמו מן הטועים היה, וזו היתה טעותם, אמרו הואיל והאלקים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם שמשים המשמשים לפניו ראויים הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון האל-ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבדו". לאט לאט ארכו הימים וקמו נביאי שקר שאמרו שהאל ל ציווה לעבוד לכוכב פלוני ושוב ארכו להם הימים נשתכח השם הנכבד והנורא מפני כל היקום ונמצא שכל עמי הארץ, הנשים והקטנים אינם יודעים אלא צורת עץ ואבן שלהם התחנכו מקטנותם להשתחוות ולעבוד.

כעת ניתן להבין מה היה כל כך חמור בחטא העגל, על אף שכוונתם היתה לשמים. הקלקול שהחטא הזה היה עלול להוליד היה קלקול עצום עבור עם ישראל. אותו תהליך שעבר על העולם כולו, היה עלול לעבור על עם ישראל. יש שתי שיטות לתקן בעיות: 1. שיטת הפלסטר. 2. שיטת השורש. בשיטת הפלסטר מזניחים את שורש הבעיה ומטפלים רק בסימפטומים ובשיטת השורש מטפלים בשורש. התגובה האלוקית לחטא העגל היה טיפול מהשורש!!

1-3 – אחד הנושאים המרכזיים בפרשתנו הוא חטא העגל. לפני שנעסוק בנמהות החטא נתבונן בשינוי ההנהגה שחל אצל משה רבנו לאחר החטא – "ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה וקרא לו אהל מועד והיה כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד אשר מחוץ למחנה". לפני החטא אוהל משה היה בתוך המחנה ולאחר החטא משה עוזב את המחנה ונטה את אוהלו הרחק מן המחנה. אם עד עכשיו כל מי שרצה לדעת את דבר ה' היה צריך לצאת מביתו וללכת כמה צעדים לאהל משה, עכשיו עליו לטרוח ולצאת מחוץ למחנה וללכת מרחק של מיל. במדרש מבואר שפעולה זו של משה באה כתוצאה מאכזבה עמוקה - "אף הוא כעס עליהם שנאמר ומשה יקח". הרב זקס תמה על תגובה זו. עם ישראל חטא בעגל, לא רק הקב"ה ומשה כעסו, גם העם מאד כעס על עצמו, גם העם היה מאוכזב מעצמו. התקופה שלאחר החטא היא תקופה קשה, עם ישראל כולו נתון במצב קשה. וכאן מגיעה התמיהה הגדולה, דווקא בשעת מצוקה לאומית מנהיג צריך להיות קרוב אצל עמו ולא להבדל ממנו. תהיה האכזבה גדולה ככל שתהיה, סוף סוף כשהעם נתון במצוקה על המנהיג לקחת אחריות, לעודד ולהרים את רוח העם.

4-4 השאלה מתעצמת כשאנו רואים את דברי רשב"י שלא חטא ישראל בעגל אלא כדי ללמד תשובה לרבים. מדברי רשב"י כביכול ישראל היו אנוסים על החטא, גם אם נאמר שלא היו אנוסים לגמרי, מכל מקום לקב"ה היה רווח גדול מאד מהחטא בכך שלמדנו ממנו תשובה לרבים. אם כך הם הדברים מה הטענה הגדולה וגם אם יש טענה, האם צריך להרחיק לכת, לעקור את האהל ולצאת מחוץ למחנה?!

איסור מניין בנ"י

5-7 פרשתנו פותחת במצוות מחצית השקל. האפשרות היחידה למנות את ישראל היא רק על ידי "ונתנו איש כפר נפשו לה". מכאן למדו שיש איסור גמור למנות את ישראל עצמם. העונש על מניין בנ"י הוא עונש חמור מאד - ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם". לאחר שנים דוד המלך חוטא ומונה את ישראל - "ויך לב דוד אותו אחרי כן ספר את העם ויאמר דוד אל ה' חטאתי מאד אשר עשיתי..." הרד"ק מסביר שדוד חש בלבו שנהג לא כשורה אך החרדה הגדולה שלו היתה מהעונש שצפוי להגיע. דוד לא טעה, העונש היה חמור מאד - "ויתן ה' דבר בישראל מהבוקר ועד עת מועד וימת מן העם מן ועד באר שבע שבועים אלף איש". מה כל כך חמור בלמנות את ישראל ומדוע ציווי זה בא בסמיכות למעשה העגל? האם יש קשר בין איסור המניין למעשה העגל?

מהות חטא העגל

8 - משה בושש לרדת מן ההר. העם נקהל על אהרן ואומר - "קום עשה לנו אלוקים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו". דברי העם אינם ברורים הם ביקשו לעשות להם אלוהים כי משה לא ירד מן ההר. אלוקים ומשה אלו שני דברים שונים, איך היעדרותו של משה היה המניע והתירוץ לעשיית אלוהים? הרמב"ן מתוך

ביחס לצדיקים שנפטרו מן העולם וכמו שפסק הרמ"א בהלכות ראש השנה "יש מקומות שנוהגין לילך על הקברות ולהרבות שם בתחנונים". המשנ"ב במקום מיד משיג ואומר: "אך אל ישים מגמתו נגד המתים, אך יבקש מהש"י שיתן עליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר".

זה בדיוק התהליך שהיה עם משה רבנו. משה היה בעל כוחות על טבעיים. כל הרמת מטה אצל משה היתה בעלת משמעות על טבעית עם השפעה עולמית. כל תפילה של משה היתה פועלת דברים גדולים פעמים טבעיים ופעמים על טבעיים. העם פיתח תלות עצומה במשה, גם אם בפועל עוד לא התגלתה התלות כע"ז, בחטא העגל אנו מבינים עד כמה העם היה תלוי בו ברמה שללא משה הם מרגישים שאיבדו את זכות הקיום שלהם. בהמשך השיעור נביא כלי אחד עיקרי שבעזרתו נוכל לבחון האם הגענו לשלב של תלות אסורה או שאנו עדין בגדר של קשר מותר ואפילו ראוי.

הגורם העיקרי - הניסיון להכניס את מושג האלוקות למסגרת המוכרת לנו

17-20 – על הפסוק "וירא העם כי בשש לבוא" אמר רבי יהושע בן לוי "אל תקרי בושש אלא באו שש". כשעלה משה למרום אמר לישראל "לסוף ארבעים יום בתחילה השעה השישית אני בא. בני" הבינו שהיום בו עלה משה עולה למניין ארבעים יום, אך באמת כוונת משה היתה לארבעים יום שלמים - יום והלילה שלו. משה עלה למרום ביום וכיון שבלי ליל אותו היום עדין לא עלה, יום העלייה לא נחשב למניין הארבעים. השטן ניצל את הטעות של בני" ואמר להם שמשה רבם מת, ישראל סירבו להאמין עד שהשטן הראה להם דמות מטתו ומיד באו אל אהרן וביקשו שיעשה להם העגל. נעצור ונשאל, וכי בשביל איחור של יום אחד שוברים את כל הכלים?! האם כל כך מהר מגיעים ל"מדרגה" שעושים עגל?! אלא שהעולם שלנו מורכב מהרבה תבניות, אחת התבניות היא תבנית הזמן. לאדם קשה מאד להתמודד עם חריגה מכל סוג של תבנית. אומר הרב קשת"אל שהדעת והשכל מתקשים להפנים את האין סוף, את הבלתי נתפס במחשבה, משום כך טבע האדם להגשים כמה שיותר את מושג האלוקות. ניסיון ההגשמה הזה הוא שורש החטא!!! יכולת הדעת של האדם היא רק בתוך הגבולות שאנו מכירים, גבול הזמן, גבול המקום, גבול הראייה וכו'. לכן גם אדם שמחפש רוחניות בנטייה הראשונית, במודע או שלא במודע הוא נמשך להגשים את האלוקות. הגשמת האלוקות יכולה לבוא לידי ביטוי בעבודה לצינור שמחבר אותנו לרוחניות, לפעמים הצינור הוא פסל ולפעמים הצינור הוא אדם. אומר הרב צבי יהודה שאנו מתפללים "וחננו מאתך דעת בינה והשכל". אנו מבקשים שהדעת תבוא "מאתך", להצליח לקבל את הסדר האחר, הנשגב, של הקב"ה, ולא את הסדר אליו אנו רגילים ומשיגים בחושים. זו מסירות נפש מאד גדולה, להיות מוכן לוותר על הדבר היקר לנו ביותר, על תבניות המחשבה והסדר שלנו, כדי להתעלות לסדר אחר, לסדר האלוהי. הסכנה הגדולה שכאשר אדם נשאר משועבד לסדר המושג לו בשכל הוא מפתח תלות גמורה בהשגות שלו וברגע שיהיה נתק, הקרקע תישמט לו מתחת לרגלים והוא ירגיש שהוא מאבד את מקור חיותו.

12-13 – בגמרא מובאת מימרא בשם רבא: "כמה שוטים רוב בני אדם שקמים בפני ספר תורה, אבל לא קמים לפני תלמידי חכמים". המכתב מאלוהו מסביר את דברי רבא על פי ההסבר שהביא הרמב"ם להשתלשלות והתפתחות הע"ז בעולם. דרך האדם להשתמש בכלים כדי ללמוד על הפנימיות של הדברים וכאשר מדובר בדברים שבקדושה, האם מכבד את הכלי מחמת הקדושה שטמונה בו אך לבסוף נדמה לאדם שהכלי שמשמש את הקדושה הוא הקדושה עצמה והוא מכבד רק את הכלי ואת הקדושה הוא שוכח לגמרי. ספר תורה הוא הכלי החיצוני ממנו ניתן ללמוד את רצונו יתברך, וכיון שאת הכלי האדם רואה בחוש הוא מכבד רק את הכלי, אבל את ה"תוך" של התורה שנמצא ב"גברא רבה" את זה הוא איננו רואה ואינו מכבד. זהו הכוח של יצרא דע"ז, בתחילה מסית את האדם בצורה כדי לסייע לו בהתבוננות על האלוקות וברגע שהדבר נקבע אצל האדם בחוש הוא מאבד את האמונה הנכונה, כי התוכן העיקרי ידחה מפני הכלי.

חטא העגל גילה למפרע על היחס התלתי של ישראל במשה

14-16 - לאחר שאחזיהו מלך יהודה מת, אימו עתליה הרגה את כל זרע המלוכה ותפסה את המלוכה. יהושע אחות אחזיהו מצליחה להבריח את יהואש בן אחזיהו ומחביאה אותו עם מיניקתו בעליית בית קדשי הקדשים לתקופה של שש שנים. בשנה השביעית יהוידע הכהן מביא להמלכת יואש ולהדחת עתליה והריגתה. הכתוב מציין שיהואש עושה הישר בעיני ה' אך הכתוב גם מציין פרט נוסף - "כל ימיו אשר הורהו יהוידע הכהן". רש"י מביא את המסופר בדברי הימים שלאחר מות יהוידע הכהן באו שרי יהודה ליואש ואמרו לו שהנכנס לבית קדשי הקדשים שעה אחת מסוכן למות ואתה התחבאת שם שש שנים ולא קרה לך דבר, כיון שכך ראוי אתה להיות אלוה ועשאוהו אלוה וגם יואש עצמו השתכנע שהוא אלוה מהסיפור הזה אנו למדים כמה דברים. 1. עבודה זרה יכולה להיות מופנית גם כלפי בשר ודם. כאשר אנשים נתקלים באדם בעל כוחות הם מסוגלים להפוך את בעל הכוחות לאלוה ולעבוד לו. גם אם בפועל הם לא יקראו לו אלוה, בתוך תוכם במודע או שלא במודע לכך הם מתכוונים. 2. גם האדם שלו עובדים יכול להשתכנע שהוא באמת אלוה והוא מהר מאד מתחיל לשתף פעולה עם העובדים לו. 3. ר' יונתן איבשיץ תמה כיצד יתכן שיהואש, עליו הכתוב מעיד "ויעש יהואש הישר בעיני ה'" ברגע אחד הפך עצמו לאלוה. ומתוך שכל מה שיהוידע הכהן לימד אותו נשאר קיים, אך עבודה זרה מעולם לא עלה על דעת רבו ללמדו, כי לא חשב שיכול להגיע לידי כך, ומכיון "שלא למדו רבו" לכן כשמת ירד פלאים. עבודה זרה נראית לנו רחוקה מאתנו, הרי סוף סוף כבר ביטלו את יצרא דע"ז. אלא שהע"ז לעץ ואבן בטלה (ברוב המקומות), אך ע"ז לאנשים לא בטוח שעברה כלל (כדוגמת יש"ו). כאשר נחשפים לאדם כריזמטי עם כוחות גדולים אנו יכולים למצוא את עצמנו תולים את כל תקוותינו באותו אדם, הערצה הולכת וגדלה עד שהדברים מגיעים למצב של עיוורון מוחלט והרגשת "אין עוד מלבדו" ביחס לאותו אדם ולא ביחס לקב"ה. המשיכה של האדם למיסטיקה ולכוחות שיוצאים מגדר הטבע גדולה מאד, מסקרנת מאד ומושכת מאד. אדם מחפש קרבת אלוקים והאנשים האלו נותנים לאדם תחושה שהם הצינור הנכון שדרכו כדאי לעבור ולתקשר עם האלוקים, כל זמן שמדובר בצינור זב בסדר, אבל הסכנה הגדולה שהצינור יהפוך לאלוה.... הסכנה קיימת לא רק ביחס לאנשים חיים אלא גם

פעמים אנשים נמשכים לאנשים עם כוחות משום שהם מרגישים שכך הם ישיגו דברים מבלי להתאמץ. חושבים שיקבלו הבטחות וקמעות ויוכלו להמשיך להתנהל מבלי לשנות מאומה. אחת הסיבות שבנ"י חטא בעגל היתה הזמינות והקלילות להשיג את דבר ה', כאשר דבר ה' מושג בקלות הפנימיות של האדם יכולה להישאר מושחתת וכל השינוי הוא רק בחיצוניות ובשעת משבר כל הפנימיות הרקובה תתגלה. המאמץ מגביר את התשוקה וכך האדם מעצב לא רק את החיצוניות שלו אלא גם את הפנימיות. משה, לאחר חטא העגל מבין שכדי להביא לתיקון עליו לנטות את האהל הרחק מחוץ למחנה, כדי שדבר ה' לא יהיה מושג בקלות, אלא לאחר מאמץ.

מנין בנ"י שמור לקב"ה

22- בתחילת השיעור שאלנו, מה האיסור הגדול בלמנות את בני ישראל ומדוע ציווי זה מובא בסמוך למעשה העגל. אולי אפשר לענות על שאלה זו מדברי רש"י בפתחה לספר במדבר. – "מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה – כשיצאו ממצרים מנאן וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים, כשבא להשרות שכנתו עליהם מנאן וכו'. המנין הוא ביטוי לקשר שבין בורא עולם לעם. המנין הוא ביטוי לאהבה, לאכפתיות וכו'. האיסור למנות את ישראל משריש בעם ובמנהיג את הידיעה הברורה שהמנהיג הוא רק צינור שמחבר את העם למקור כלומר לקב"ה. אותה סכנה שקיימת בעשיית העגל קיימת גם במנין של בנ"י."

23-25 - ראייה להנחה זו ניתן להביא מהשינוי המהותי שחל לאחר עשיית העגל ולאחר העונן של דוד במניין העם. לאחר החטא נצטוו ישראל בבניית המשכן. הספורנו מבאר וכן מובא במדרש שללא חטא העגל עם ישראל לא היה מצטווה בהקמת המשכן רק לאחר החטא עברו ישראל ממצב של "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך" למצב של "ועשו לי משכן ושכנתי בתוכם", אם לפני החטא ה' היה שוכן בתוכנו בכל מקום, לאחר החטא אנו עושים בית לה'. את אותה תגובה בשינוי קטן אנו מוציאים אצל דוד. לאחר המנין יש מגפה קשה בישראל, מגפה בה מתים שבעים אלף איש, הדרך בה דוד עוצר את המגפה היא על ידי בניית מזבח בגורן ארונה, המקום בו לימים יבנה בית המקדש על ידי שלמה המלך. האם זהו סתם צירוף מקרים? ממש לא!!! כפי שאמרנו מנין בנ"י על ידי המלך עלול ליצור טשטוש ובלבול ביחס שבין העם למלך, בהבנה שהמלך הוא רק הצינור ולא האלוקים. מדוע בניית המשכן ובניית המזבח נותנים מענה לתופעה של עבודת אלילים? אולי אפשר לומר שבמציאות בה ה' נמצא בכל מקום יש תשוקה רוחנית כמעט בלתי נשלטת, תשוקה שרבים מאתנו לא יכולים לעמוד בה ולהתמודד איתה. המשכן והמזבח הם כביכול צמצום של הרוחניות, צמצום שלא יביא לרפיון אלא למפגש במינון הנכון. למשכן ולמקדש יש גדרים הלכתיים מאד ברורים, גדרים שבמציאות שקדמה למשכן לא היו. חלק מהצמצום הוא הגדרות ההלכתיים. ההלכה היא אולי האינדיקציה הטובה ביותר לבדוק האם אנו הולכים בכיוון הנכון. הערצה לתלמידי חכמים היא דבר טוב ואפילו רצוי, אך עלינו לדעת שברגע שאנו מתחילים להרגיש שההלכה הזו הצידה המדרון חלקלק מאד ועלינו לנטוש או לברר את הדברים בצורה המהירה ביותר. הגבול הוא מאד דק, אם לא מבררים את הדברים בזמן הנכון אנו עלולים למצוא את עצמנו חוזרים על אותו חטא נורא של חטא העגל.

שבת שלום!!!

ר' שלמה קרליבך מתאר את הדברים בצורה יפה תארו לעצמכם שמשה רבינו, שהוא המורה שלי, ממש לא מקיים את ההבטחה שלו. אז האם כל העניין הוא מזויף? עם כל הקדושה של משה רבינו, אם זה היה חס וחלילה המקרה, הקשר שלי עם הקב"ה כבן אדם היה כבוי. אני יכול להאשים את משה, אבל זה חייב להיות עמוק הרבה יותר מזה. בכל פעם שאני רואה אנשים שמוציאים את החוברות האלה, הצטרף לדת שלהם כי "זה עובד" ... זה באמת עבודת אלילים. דת שפשוט 'עובדת' היא פגאנית; זה אומר שאני משתמש באלוקים, בדת שלי, רק כדי לעשות משהו עם זה. הדת שלנו לא 'עובדת'; אולי כן, אולי לא. עבודת ה' שלי לא תלויה בשאלה אם זה עובד או לא, או אם אני הולך לגיהנום או לגן עדן; זה פשוט לא קשור. אם הייתי שומע קול משמיים שכל עובדי אלילים הולכים לגן עדן וכל היהודים הולכים לגיהנום, עדיין הייתי נשאר יהודי. בסופו של דבר העניין של חטא העגל הוא שאני זקוק למשהו שעובד. אם אני צריך משהו אלוהי שעובד, אז אלוקים הופך להיות העגל. את המילים "עובד" ו"לא עובד" ניתן לתרגם ל"מסתדר לי" או "לא מסתדר לי", כשאנו אומרים "מסתדר לי" הכוונה שאנו מבינים את הדברים במושגים שלנו ו"לא מסתדר" המשמעות היא שאנו לא מבינים את הדברים במושגים שלנו. להבנה הזו יש השלכה ישירה

ליחס שלנו לתפילה. אדם מבין בשכל שלהיענות בתפילה המשמעות היא שעושים מה שאנו מבקשים, אבל במושגים אלוקיים היענות לתפילה אינה קשורה כלל לאם קבלתי את מה שבקשתי או לא קבלתי. נביא את הדברים בלשונו היפה של ר' שלמה קרליבך: "כשאני מתפלל ואלוקים עונה, יש כאן קצת תחושה של עבודה זרה. המבחן הוא אם אתה מתפלל לקב"ה והוא לא עונה. מתי משה רבינו לימד אותנו על התפילה? משה רבינו התפלל לה' פעמים רבות להיכנס לארץ הקודש, זו הייתה אחת התפילות הגדולות והחזקות ביותר שאדם התפלל אי פעם. וה' אמר לא. כשמשה רבינו מלמד את עם ישראל איך להתפלל הוא אומר "תראו אותי, התפללתי להיכנס לארץ הקודש וה' לא ענה, אבל גם אחרי שה' אמר שלא אכנס, המשכתי להתפלל".

קעת הכל מובן. משה מבין שחטא העגל הוא רק ביטוי, גילוי, ליחס שהיה לעם ישראל כלפי משה. משה היה הצינור המחבר בין העם לקב"ה, אבל לאט לאט, אצל העם התפתחה מעין ע"ז קטנה כלפי משה רבינו והראיה לכך שכאשר משה נעלם לכמה שעות, כל הקרקע נשמטת לעם מתחת הרגלים והם חייבים למצוא תחליף שהם מצליחים להשיג בשכל. משה מבין את התהליך ומבין גם מהי התגובה הנדרשת - "ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה". הריחוק יביא לכך שהעם יהיה יותר עצמאי, הקשר לא יתנתק, אבל התלות תלך ותפחת והיחס למשה יחזור להיות יחס של צינור ולא ח"ו יחס של אלהות.

21 - הרב בעין איה' מדבר על רווח נוסף שיש בנטיית אהל משה מחוץ למחנה. כדי להעיר את הקדושה הצפונה בנפשות ישראל אחרי שכסה עליהם עון העגל, היתה התרופה הרחוקת אהל מועד מתוך המחנה, כדי שתצא התשוקה הפנימית לאור ה' הצפונה בלבן של ישראל. ננסה להבין את דברי הרב. ככל שדבר קשה להשגה כך ההשתוקקות אליו גדלה. מי שמשתוקק יגיע ומי שלא באמת משתוקק לא יתאמץ.

